

VIGIL MONTES, Néstor, 2020

La mordenización de la escribanía capitular ovetense (1436-1460)

Oviedo, Real Instituto de Estudios Asturianos (Fuentes y Estudios de Historia de Asturias 60).

Ressenya de DANIEL PIÑOL-ALABART. IRCVM-UNIVERSITAT DE BARCELONA

Als anys 60 es va produir un canvi notable en els estudis de Diplomàtica que iniciaven un llarg camí de renovació en aquesta camp. Així Fichtenau (FICHTEAU, H., 1961. “La situation actuelle des études de Diplomatie en Autriche”, *Bibliothèque de l'École des Chartes*, 119: 5-20), a partir d'una diagnosi que posava de manifest un esgotament de la disciplina, proposava aprofundir en els temes tradicionals de la Diplomàtica i considerar els documents en tots els seus aspectes. També Bautier (BAUTIER, R. H., 1961. “Leçon d'ouverture du cours de diplomatiques à l'École des chartes (20 octobre 1961)”, *Bibliothèque de l'École des Chartes*, 119: 194-225) feia encara una nova proposta i suggeria prolongar els objectius de la Diplomàtica a la totalitat de la documentació escrita en qualsevol època. D'aquesta manera es començava a trencar la tendència de dedicar l'anàlisi diplomàtica únicament a certa documentació de l'època medieval.

Altres estudiosos que van afegir-se a la voluntat renovadora de la Diplomàtica van ser Armando Petrucci (PETRUCCI, Armando, 1963. “Diplomatica vecchia e nuova”, *Studi Medievali*, IV/2: 785-798) qui afegia la importància de l'anàlisi del context històric dels documents. I encara Alessandro Pratesi (PRATESI, Alessandro, 1973. “Diplomatica in crisi?”, *Miscellanea in memoria di Giorgio Cencetti*, Torino, Bottega d'Erasmus: 443-455) plantejava ampliar els estudis jurídics entorn de la documentació i fer-ho extensiu als documents moderns. Finalment, Luciana Duranti (DURANTI, Luciana, 1998. *Diplomatics: New Uses for an Old Science*, Lanham, Scarecrow Press) obria la Diplomàtica al document contemporani. Aquest breu resum sense pretensions d'exhaustivitat serveix per situar el llibre que ara es presenta en el context historiogràfic de la Diplomàtica.

L'autor del llibre ha centrat la seva carrera acadèmica en els estudis sobre la catedral d'Oviedo i la relació d'aquesta institució amb l'escriptura. És el tema de la seva tesi doctoral que ara veu la llum a través d'aquest llibre i es posa de manifest que estem davant d'un investigador experimentat. La seva experiència recercadora també ha donat resultats en l'àmbit de la Història del notariat i de la documentació notarial (VIGIL MONTES, Néstor, 2011. *La villa de Avilés en 1602. Estudio del protocolo notarial de Julián Valdés León*, Oviedo, Instituto de Estudios asturianos), així com en la història de la diplomàcia medieval (VIGIL MONTES, Néstor (coord.), 2019. *Comunicación política y diplomacia en la Baja Edad Media*, Évora, Universidad de Évora/CIDEHUS).

Tenim al davant, doncs, un llibre que ubiquem plenament en la Diplomàtica ja que estudia el paper que té l'escribania de la Catedral d'Oviedo en l'organització i

administració del capítol de canonges d'aquesta seu episcopal. Fins i tot gosem dir que es relaciona amb el suggeriment que va fer Angel Canellas ja fa molts anys, quan va dir que calia estudiar les oficines productores de documents (CANELLAS, Angel, 1975. "La investigación diplomática sobre cancillerías y oficinas diplomáticas: estado actual", *Actas de las I Jornadas de Metodología Aplicada de las Ciencias Históricas*, 5, Universidad de Santiago de Compostela: 201-222). I el llibre podria anar encaminat a una Diplomàtica pròpia dels capítols de canonges, però el propi professor Vigil en el capítol introductor del llibre, afirma que encara estem lluny d'una consolidació d'una Diplomàtica capitular. De fet, en l'estat de la qüestió, l'autor es refereix a les dificultats actuals per situar aquesta Diplomàtica dins dels estudis de la disciplina, actualment centrada en el notariat, la Diplomàtica municipal, la Diplomàtica senyorial, etc. Vigil fa notar que tampoc no es troben referències generals sobre escrivanes capitulars, sovint associades a les cancelleries episcopals i estretament relacionades amb oficines notariales depenent de l'entorn dels bisbes (VÁZQUEZ BERTOMEU, Mercedes, 2001. *Notarios, notarías y documentos en Santiago y su tierra en el siglo XV*, La Coruña, Edición do Castro). Veient el panorama historiogràfic es pot afirmar que el present llibre representa una important i decisiva aposta per la presència de les escrivanes capitulars i la seva documentació dins de la Diplomàtica, i presentant-ho de forma independent de les cancelleries episcopals i de la documentació generada pels bisbes en l'exercici de les seves funcions pastorals i de govern diocesà.

El llibre s'articula en 10 capítols, més una introducció i unes conclusions, juntament amb un llistat bibliogràfic. S'inclou un apèndix documental en CD que complementa els exemples de fonts inserits al llarg dels capítols i que constitueix, a més, una eina de treball per als estudiosos de la documentació de la catedral asturiana. El segon d'aquests capítols es dedica al context històric de la formació de la canònica catedralícia, les rendes que la sostenen, el seu paper dins de l'Església i la política asturiana del segle XV. Es en aquest apartat on es troba a faltar una explicació més clara de la composició del Capítol de la catedral asturiana, amb les dignitats que el configuraven, qui el governava, com s'escollien els càrrecs, quants canonges en formaven part, etc. D'aquesta forma es veuria més clarament la relació entre aquestes dignitats capitulars, si és que n'hi havia, amb l'economia i les rendes i, en conseqüència, amb la documentació que cada una d'elles generava. Perquè la lectura d'aquest capítol suggereix la següent pregunta: el Capítol catedral era uniforme o estava conformat per diverses cèl·lules formades per les dignitats les quals, a la vegada, exercien una determinada funció en el si de l'organització capitular? Encara hi podem afegir si la documentació generada pel Capítol era uniforme o hi havia documents i tipologies documentals pròpies de cada una de les dignitats i canonges del Capítol? Aquestes preguntes, que parteixen de la mancança que s'observa, i les seves respostes segurament ajudarien també a explicar millor les relacions del Capítol amb altres institucions. I veure si aquestes relacions eren del Capítol en la seva totalitat o, en determinats casos, de les canongies i dignitats.

Els capítols del llibre dedicats al tema central d'estudi, és a dir, a la Diplomàtica, són del 4 a l'11. El treball de l'autor es presenta amb un detall i un nivell d'enorme exhaustivitat que ja s'observa en el capítol dedicat a l'escriptura, un apartat essencial en qualsevol estudi que vulgui entrar en l'anàlisi de la documentació. Es conjuga així la metodologia de la Paleografia amb la de la Diplomàtica, sobretot en les diferències que es detecten en les grafies de diferents col·lectius que treballen en l'escrivania capitular. Aquesta oficina estava al servei de la institució capitular i la documentació que s'hi generava reflecteix la vida de l'entitat. L'autor del llibre divideix la documentació en interna i en pública, és a dir, la relacionada amb els assumptes interns del Capítol i la relacionada amb la gestió del patrimoni. En aquesta participaven persones alienes al Capítol i és aquí on els notaris que treballaven en l'escrivania capitular tenien un paper destacat. No obstant, l'autor inclou tota una sèrie de documents que no necessitaven la intervenció dels notaris per a la seva expedició. Per això parlem d'exhaustivitat ja que s'ofereix un estudi detallat de diferents tipologies documentals que ajudarà en un futur a establir elements per a la classificació d'aquests documents en el si de les escrivanies capitulars. També permetrà establir estudis comparatius entre diverses oficines capitulars d'una mateixa província eclesiàstica, per posar un exemple.

Finalment, el llibre analitza, com es diu en el títol, l'evolució de l'escrivania cap a la seva modernització, canvis que es produeixen a mitjan segle XV. L'escrivania capitular s'adapta a unes noves necessitats i ho fa a través de l'aparició de registres que són diferents dels ja existents en aquesta oficina i analitzats per Vigil en els capítols centrals. Ara, el sistema d'expedició dels documents canvia i l'autor ho posa de relleu explicant amb detall noves tipologies de llibres per al control del patrimoni i la gestió de l'activitat litúrgica del Capítol. Aquesta activitat estava estretament relacionada amb les rendes sobre les quals se sostenien, per exemple, els aniversaris dels difunts.

El llibre obre el camí cap a la consolidació de la Diplomàtica capitular i haurà de ser pres com un model, tant per la metodologia d'anàlisi com pels resultats de la recerca, per a tothom que vulgui endinsar-se en l'inexplorat món de les escrivanies de les catedrals. Malgrat el ric patrimoni documental de les seus episcopals hispàniques, hi ha molta feina a fer encara. D'aquí la importància d'aquest llibre valent i agosarat, que és capaç d'indicar-nos com hem de fer la recerca a partir del que ell ha arribat a estudiar d'aquesta important seu catedralícia. Un llibre que marca un abans i un després en els estudis del que, amb timidesa, s'anomena Diplomàtica capitular però que es demostra clarament que es pot dir amb el cap ben alt.